

Υψωμένες γροθιές

στον αέρα

1

Ορέστης Διδυμιώτης

Συνοπτική περιγραφή

Δραστηριότητα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις φυλετικές διακρίσεις με βάση τον συμβολικό χαιρετισμό των Αμερικανών αθλητών Τόμου Σμιθ και Τζων Κάρλος κατά τη διάρκεια της απονομής μεταλλίων στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μεξικού το 1968. Οι μαθητές και οι μαθήτριες επεξεργάζονται τις «ανοίκειες» εικόνες της απονομής και ανασυνθέτουν τα στοιχεία της αφήγησης αξιοποιώντας τις προστιθέμενες πληροφορίες που προσφέρονται.

Στόχοι

Για τους μαθητές και τις μαθήτριες:

- * Να εμβαθύνουν στην ιστορία των κοινωνικών αγώνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- * Να αναγνωρίσουν τον αγωνιστικό και βαθύτατα πολιτικό χαρακτήρα της κοινωνικής πραγματικότητας.
- * Να εξετάσουν τη σχέση των διεκδικήσεων της ισότητας και της ελευθερίας με τη δημοκρατία.
- * Να προβληματιστούν για τη σχέση αθλητισμού και πολιτικής.
- * Να εξοπλιστούν με επιχειρήματα απέναντι στη «θεωρία των δύο άκρων».

Υλικά

- *Η/Υ
- *προτζέκτορας
- *ηχεία
- *φωτοτυπίες του φύλου μαθητή
- *φωτογραφίες

Ηλικιακή ομάδα

Γ' Γυμνασίου – Γ' Λυκείου

Χώρος

Σχολική αίθουσα με δυνατότητα προβολής

Διάρκεια

Μία διδακτική ώρα

Εφαρμογή

- Προβάλετε το βίντεο «Υψωμένες γροθιές στον αέρα» στην τάξη (<https://www.youtube.com/watch?v=e6YKfzriSfQ>).
- Ρωτήστε τους μαθητές και τις μαθήτριες τι τους έκανε εντύπωση στο βίντεο που παρακολούθησαν. Γνωρίζουν κάτι σχετικά με το συγκεκριμένο γεγονός;
- Μοιράστε στην τάξη το φύλλο μαθητή και διαβάστε το κείμενο.
- Προβάλετε ξανά το σημείο της απονομής.
- Ζητήστε από τους μαθητές να συμπληρώσουν τις λεζάντες των φωτογραφιών.

Το απρόσμενο θέαμα της απονομής –η είσοδος των αθλητών στο στάδιο χωρίς παπούτσια, οι υψωμένες γροθιές στον αέρα την ώρα του εθνικού ύμνου– διαψεύδει τη βεβαιότητα του αναμενόμενου και δημιουργεί την επιθυμία να δει κανείς από κοντά: όταν η σκέψη δεν γνωρίζει πώς μπορεί να εξηγήσει αυτό που βλέπει, η περιέργεια εξάπτεται. Η συμπλήρωση των ασυνήθιστων εικόνων με μαρτυρίες από άλλες (ιστορικές, λογοτεχνικές) πηγές συμβάλλει στη σκιαγράφηση ενός νέου, αποκαλυπτικού βλέμματος πάνω στην κίνηση των δύο αθλητών. Η ιστορία του Σμιθ και του Κάρλος προσφέρει πλούσιο υλικό για τη διδασκαλία της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την αγωνιστική έννοια του όρου: τα δικαιώματα κατακτούνται μέσα από αγώνες, πολλές φορές με θυσίες και προσωπικό κόστος. Ενάντια στην επικρατούσα αντίληψη που εκφράζει ο πρόεδρος της ΔΟΕ Μπράντατζ («η πολιτική δεν έχει θέση στον αθλητισμό», «η πολιτική διαιρεί, ο αθλητισμός ενώνει»), ο Σμιθ και ο Κάρλος αποκαλύπτουν την ανεκρίζωτη διάσταση του πολιτικού στις ανθρώπινες κοινωνίες. Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να αφηγηθούν ξανά την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων του 1968, τούτη τη φορά με όρους πολιτικής σύγκρουσης, και να καταστήσουν ορατό το στοιχείο της διεκδίκησης.

► Προτεινόμενες ερωτήσεις για συζήτηση με την τάξη:

- Ορισμένοι, όπως ο Μπράντατζ, ισχυρίζονται ότι η πολιτική δεν έχει θέση στον αθλητισμό και ότι ήταν λάθος των δύο αθλητών να προβούν σε κίνηση διαμαρτυρίας κατά τη διάρκεια της απονομής. Συμφωνείτε με αυτή την άποψη;
- Γιατί τιμωρήθηκε ο πρώην ποδοσφαιριστής της ΑΕΚ Γιώργος Κατίδης, που πανηγύρισε το γκολ του επί της Βέροιας το 2013 χαιρετώντας ναζιστικά; Προβάλετε το σχετικό βίντεο: <https://goo.gl/fexVyz>. Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στις δύο περιπτώσεις; Πώς μπορούμε να κρίνουμε πότε ένας χαιρετισμός είναι επιτρεπτός και πότε όχι; Ζητήστε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να αντιπαραβάλουν τις δύο περιπτώσεις: τι συμβολίζει ο χαιρετισμός του Σμιθ και του Κάρλος και τι ο χαιρετισμός του Κατίδη; Δημιουργήστε δύο στήλες στον πίνακα (Σμιθ και Κάρλος vs Κατίδης) και γράψτε τις λέξεις κλειδιά που θα ακουστούν.
- Πώς συνδέονται οι διεκδικήσεις των Αφροαμερικανών με τον γαλλικό Μάη και τις διαδηλώσεις στο Τλατελόλκο του Μεξικού;

«Πόλη του Μεξικού, Ολυμπιακό Στάδιο, Οκτώβριος του 1968. Η αστερόεσσα κυματίζει θριαμβευτικά στο ψηλότερο κοντάρι και ακούγεται ο εθνικός ύμνος των Ηνωμένων Πολιτειών. Ανεβαίνουν στο βάθρο οι ολυμπιονίκες. Και τότε, τη στιγμή της αποθέωσης, ο Τόμμι Σμιθ (χρυσό μετάλλιο) και ο Τζων Κάρλος (χάλκινο), μαύροι και οι δύο, Αμερικανοί και οι δύο, υψώνουν τη σφιγμένη γροθιά μέσα σε μαύρα γάντια, στον ουρανό της νύχτας. Ο φωτογράφος Τζων Ντόμινις του *Life* απαθανατίζει τη στιγμή. Εκείνες οι υψωμένες γροθιές, σύμβολο του επαναστατικού κινήματος Μαύροι Πάνθηρες, καταγγέλλουν μπροστά σε ολόκληρο τον κόσμο τον ρατσισμό στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τους διώχνουν αμέσως από το Ολυμπιακό Χωριό. Ο Τόμμι και ο Τζων δεν θα μπορέσουν ποτέ πια να πάρουν μέρος σε αθλητική συνάντηση. Τα άλογα του ιππόδρομου, τα κοκόρια στις κοκορομαχίες και οι αθλητές δεν έχουν το δικαίωμα να χαλάσουν τη γιορτή. Η γυναίκα του Τόμμι τον χωρίζει. Η γυναίκα του Τζων αυτοκτονεί. Επιστρέφοντας στη χώρα τους, κανείς δεν τους δίνει δουλειά. Ο Τζων προσπαθεί να τα βγάλει πέρα όπως και να 'ναι, και ο Τόμμι, που είχε κάνει έντεκα παγκόσμια ρεκόρ, πλένει αυτοκίνητα για ένα φιλοδώρημα».

Eduardo Galeano, Καθρέφτες. Μια σχεδόν παγκόσμια ιστορία, μτφρ. Ισμήνη Κανσή, Πάπυρος, Αθήνα 2009, σσ. 320-321.

Το 1968 ήταν μια εκρηκτική χρονιά. Εξεγέρσεις συντάρασσαν όλον τον κόσμο. Στην Αμερική, οι αγώνες κατά των φυλετικών διακρίσεων βρίσκονταν στην κορύφωσή τους. Ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ δολοφονήθηκε στις 4 Απριλίου στο Μέμφις· μια σφαίρα διαπέρασε το πρόσωπό του τη στιγμή που κατήγγειλε τη ρατσιστική κοινωνία της Αμερικής. Στο Παρίσι ξέσπασαν συγκρούσεις· οι διαδηλώσεις και οι απεργίες κράτησαν βδομάδες. «Να είστε ρεαλιστές, να ζητάτε το αδύνατο», έπλεγε ένα από τα γνωστότερα συνθήματα του γαλλικού Mán. Στην Πόλη του Μεξικό, δέκα μέρες πριν από την έναρξη των αγώνων, χιλιάδες εξεγερμένοι συγκεντρώθηκαν στην πλατεία Τρες Κουλτούρας στη συνοικία του Τλατελόλκο: «Δεν θέλουμε Ολυμπιακούς Αγώνες, θέλουμε επανάσταση». Ακολούθησε η επέμβαση της αστυνομίας, με αποτέλεσμα εκατοντάδες νεκρούς και τραυματίες. Το αιματοκύλισμα έμεινε γνωστό στην ιστορία ως η Σφαγή του Τλατελόλκο. Ο μεξικανικός στρατός επιχείρησε να συγκαλύψει το γεγονός: φόρτωσε τα πτώματα σε αεροπλάνα και τα πέταξε στον Κόλπο του Μεξικού. «Πού πέταξαν τους νεκρούς μας; Πού, γαμώτο, πέταξαν τους νεκρούς μας;» αναρωτιέται γεμάτος οργή ο συγγραφέας Πάλο Ιγνάσιο Τάιμπο στο Βιβλίο του για το 1968.¹ Διανοούμενοι από όλο τον κόσμο, όπως ο Zav-Πωλ Σαρτρ και ο Μπέρναρντ Ράσελ, ζητούν το μποϊκοτάρισμα των αγώνων. «Η ντροπή είναι οργή/στραμμένη ενάντια στον εαυτό σου:/Αν/Ενα ολόκληρο έθνος ντρέπεται/Είναι λιοντάρι που μαζεύεται/Για να ορμήσει», θα γράψει την επόμενη μέρα ο ποιητής Οκτάβιο Πας.²

Ο Σμιθ και ο Κάρλος γίνονται ιδρυτικά μέλη του Olympic Project for Human Rights (OPHR), μιας αντιρατσιστικής πρωτοβουλίας Αμερικανών αθλητών με τέσσερα βασικά αιτήματα:

- Να ανακληθεί η συμμετοχή της Νότιας Αφρικής και της Ροδεσίας (σημερινή Ζιμπάμπουε) στους Ολυμπιακούς Αγώνες λόγω των ρατσιστικών καθεστώτων.
- Να επιστραφεί ο παγκόσμιος τίτλος βαρέων βαρών στον Μοχάμεντ Άλι. Ο τίτλος είχε αφαιρεθεί από τον Άλι εξαιτίας της εναντίωσής του στον πόλεμο του Βιετνάμ και της άρνησής του να καταταγεί στον στρατό.

Σημειώσεις

¹ Paco Ignacio Taibo II, 1968, μτφρ. Donald Nicholson-Smith, Seven Stories Press, Νέα Υόρκη 2004.

² Octavio Paz, *Configurations*, New Direction Books, Νέα Υόρκη 1971, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2013, σ. 37.

- Να παραιτηθεί ο Έιβερι Μπράντατζ από τη θέση του προέδρου της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής (ΔΟΕ). Ο Μπράντατζ βρέθηκε στο επίκεντρο της δημόσιας κριτικής καθώς ως πρόεδρος της Ολυμπιακής Επιτροπής των ΗΠΑ είχε υποστηρίξει τη συμμετοχή της χώρας του στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Βερολίνου το 1936 αγνοώντας τις ενδείξεις για τα ναζιστικά εγκλήματα κατά των Εβραίων («United States Holocaust Museum»: <https://goo.gl/XLyJTv>).
- Να προσληφθούν περισσότεροι Αφροαμερικανοί βοηθοί προπονητών.

Λίγο πριν από τον τελικό των 200 μέτρων, ο Σμιθ και ο Κάρλος συμφωνούν ότι αν ανέβουν στο Βάθρο θα πραγματοποιήσουν συμβολική κίνηση διαμαρτυρίας την ώρα της απονομής. Πράγματι. Οι δύο αθλητές μπαίνουν στο στάδιο με μαύρες κάλτσες, χωρίς παπούτσια, για να δείξουν τη φτώχεια των μαύρων στην Αμερική. Μαζί τους, ο λευκός Αυστραλός Πήτερ Νόρμαν, που πήρε τη 2η θέση στον τελικό των 200 μέτρων. Βαθιά αντιρατσιστής ο ίδιος, συμπαραστέκεται στον αγώνα των συναθλητών του φορώντας στο πέτο την κονκάρδα του OPHR.

Μετά την τελετή, ο Έιβερι Μπράντατζ εισηγείται τον αποκλεισμό των αθλητών υποστηρίζοντας ότι «η πολιτική δεν έχει θέση στους Ολυμπιακούς Αγώνες». Σε ερώτηση γιατί δεν είχε ενοχληθεί από τους ναζιστικούς χαιρετισμούς το 1936 στο Βερολίνο, ο Μπράντατζ δηλώνει: «Ο ναζιστικός χαιρετισμός ήταν ο εθνικός χαιρετισμός της Γερμανίας και γι' αυτό ήταν αποδεκτός, ενώ ο χαιρετισμός των δύο αθλητών δεν εκφράζει το έθνος της Αμερικής και ως εκ τούτου δεν είναι αποδεκτός» (<https://goo.gl/Ny9grq>).

Ο Σμιθ και ο Κάρλος θα δικαιωθούν από την ιστορία. Η εικόνα του πανηγυρισμού τους έκανε τον γύρο του κόσμου. Έγινε γκράφιτι σε τοίχους και ενέπνευσε καλλιτέχνες και μουσικά συγκροτήματα. Οι γροθιές τους συνεχίζουν να αποτελούν σύμβολο αγώνα ενάντια στην καταπίεση και τις κοινωνικές διακρίσεις.

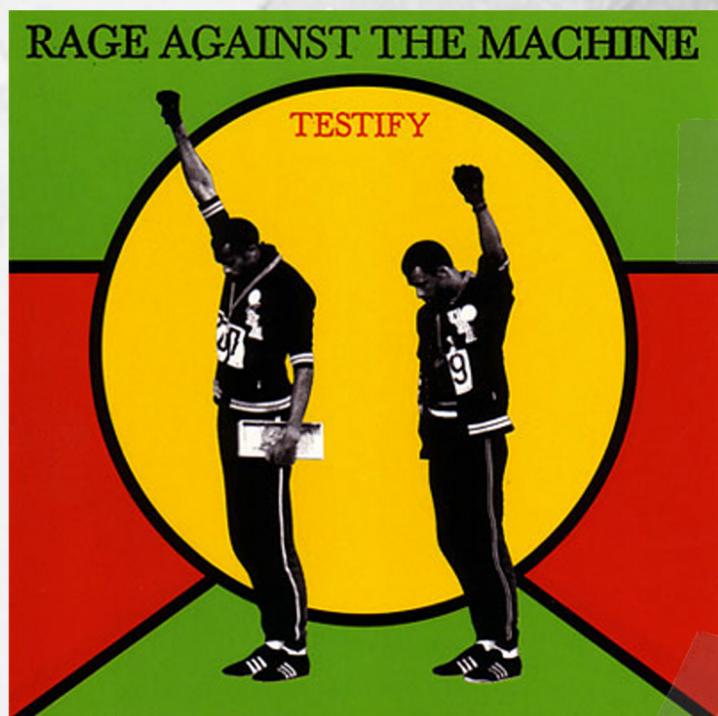
Μπορείτε να προβλέψετε στην τιντ

Γκράφιτι σε προάστιο του Σίδνεϊ της Αυστραλίας

Γλυπτό του Σμιθ και του Κάρλος
στο Πανεπιστήμιο του Σαν Χοσέ
από τον καλλιτέχνη Rigo 23

Εξώφυλλο CD του συγκροτήματος
RAGE AGAINST THE MACHINE

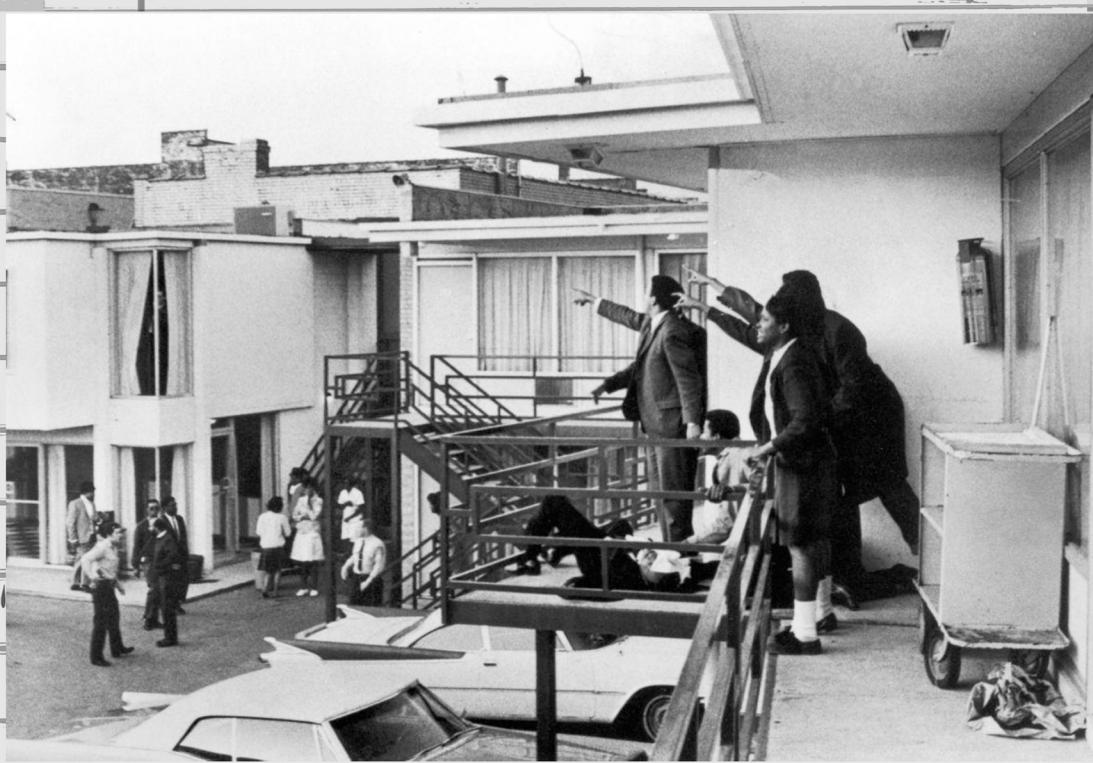
Υψωμένες γροθιές
στον αέρα

Τίτλος: _____

Μέρος: _____

Ημερομηνία: _____

Υψωμένες γροθιές
στον αέρα

Τίτλος: _____
Μέρος: _____
Ημερομηνία: _____

Τίτλος:

Μέρος:

Ημερομηνία:

Τίτλος:

Μέρος:

Ημερομηνία:

Υψωμένες γροθιές
στον αέρα

Τίτλος:

Μέρος:

Ημερομηνία:

Φύλλο μαθητή

Υψωμένες γροθιές
στον αέρα

Τίτλος:

Μέρος:

Ημερομηνία: